

Niçin Muhafazakâr Değilim?

F. A. von Hayek

“Hürriyetin samimi müdafileri, dostları her zaman az oldu ve, hürriyetin zaferleri, kendilerinden daha farklı hedefleri olan kimselerle ittifak hâlinde hareket ederek üstün gelen azınlıklar sayesinde mümkün oldu; ve bu beraberlik– ki bazen tehlikelidir–, muhaliflere muhalefet etmeleri için haklı sebepler vererek, bazen felaketlere yol açtı.

Lord Acton

1. İlerici/ilerlemeci olduğu düşünölen birçok hareketin bireysel özgürlüklerin daha fazla ihlâl edilmesini istediğı bir zamanda, özgürlüğe değer veren kimseler, muhtemelen, enerjilerini (buna) muhalefet etmeye sarf edeceklerdir.¹ Onlar, bunu yaparken, kendilerini, çoğu zaman, değışime daimî olarak direnen kimselerle aynı safta bulurlar. Bu kimselerin, zamanımızın siyasî meselelerinde muhafazakâr partileri desteklemek haricinde fazla bir seçenekleri yoktur. Fakat, tanımlamaya gayret ettiğim pozisyonun çoğu zaman “muhafazakâr” olarak tasvir edilmesine rağmen, bu pozisyon bu etiketin geleneksel olarak verildiğı pozisyondan çok farklıdır. Özgürlük müdafilerini ve hakikî

muhafazakârları her iki kesimin de ideallerini aynı derecede tehdit deden gelişmelere karşı muhalefette bir araya getiren karışık hâlin arzettiğı tehlikeler vardır. Bu yüzden, burada alınan pozisyonu uzun zamandır-belki daha münasip şekilde- muhafazakârlık olarak bilinmiş olan pozisyondan ayırmak önemlidir.

Hakikî muhafazakârlık meşru, muhtemelen lüzumlu ve kesinlikle yaygın bir keskin değışikliğe muhalefet tavrıdır. Muhafazakârlık, Fransız Devrimi’nden beridir, bir buçuk asırdır, Avrupa siyasî hayatında önemli bir rol oynamıştır. Sosyalizmin yükselişine kadar, muhafazakârlığın zıddı liberalizmdi. Muhafazakârlıkla liberalizm arasındaki bu çatışmadan Amerika Birleşik Devletleri tarihinde bir iz yoktur, zira, Avrupa’da “liberalizm” olarak adlandırılan şey ABD’de Amerikan sisteminin üzerine inşa edildiğı ortak gelenektir, bu yüzden, Amerikan

¹ Bu, bir asırdan fazla bir süredir doğrudur, ve 1885 gibi hayli erken bir tarihte J. S. Mill şunu söyleyebilmektedir; “Güntümüzün sosyal reformcularının projelerinin hemen tamamı gerçekten liberte’dir” (Bkz.: benim kitabım: *John Stuart Mill and Harriet Taylor* [London and Chicago, 1951], s.236.

geleneğini savunanlar Avrupa'daki anlamında liberaldi.² Hâlihazırdaki bu karışıklık son zamanlarda ortaya çıkan Amerika'ya Avrupa tipi muhafazakârlığı yerleştirmeye yönelik teşebbüsler tarafından daha kötü hâle getirildi, bu muhafazakârlık, Amerikan geleneğine yabancı olduğundan, biraz tuhaf bir karakter kazandı. Ve, bundan bir süre önce, Amerikan radikalleri ve sosyalistleri kendilerini "liberal" olarak adlandırmaya başladı. Bununla beraber, şimdilik şahsen bulunduğum ve sosyalizmden olduğu kadar gerçek muhafazakârlıktan da farklılaşan pozisyonu liberal olarak tasvir etmeye devam edeceğim. Ancak, hemen söylemeliyim ki, gittikçe artan bir endişeyle böyle yapmaktayım ve daha sonra özgürlüğü savunan kesime uygun ismin ne olacağını ele alacağım. Bunun sebebi yalnızca ABD'de "liberal" teriminin bugün daimî yanlış anlamalara yol açıyor olması değildir, fakat, aynı zamanda, Avrupa'da hâkim rasyonalistik liberalizm tipinin uzun süredir sosyalizmin araçlarından (pacemaker) biri olmuş olmasıdır.

Artık, beni, muhafazakârlık olarak adlandırılmayı hak eden bir muhafazakârlığa kati itiraza götüren şeyi ifade etmeye geçebilirim. Bu şudur: Muhafazakârlık, tabiatı icabı, hâlihazırdaki hareket istikametimize bir alternatif sunmaz. Mevcut trendlere direnerek arzu edilmeyen gelişmeleri yavaşlatmakta başarılı olabilir, fakat, bir başka istikamet göstermediğinden, bu trendlerin devam etmesini engelleyemez. Bu sebepten, kendisinin seçmediği bir yol boyunca sürüklenmek her zaman

² B. Crick, "The Strange Quest for an American Conservatism", *Review of Politics*, XVII (1955), s.365'te, haklı olarak "kendini 'bir muhafazakâr' olarak adlandıran bir normal Amerikalı, aslında, bir liberaldir" demektedir. Bu muhafazakârların kendilerini daha münasip bir adla isimlendirmelerindeki isteksizlik, yalnızca, bu ismin New Deal döneminde istismarına kadar gider.

muhafazakârlığın kaderi olmuştur. Muhafazakârlar ve ilerlemeciler arasındaki çekişme, günümüzdeki gelişmelerin istikametine değil, hızına tesir edebilir. Fakat, "ilerleme arabasına bir fren" konulmasına bir ihtiyaç olmakla beraber, şahsen, sadece frene basılmasına yardımcı olmakla yetinemem.³ Liberalizmin sorması gereken, her şeyden önce, ne kadar hızlı ve ne derece ileri hareket etmemiz gerektiğidir. Gerçekte bir liberal günümüzün kollektivist radikallerinden muhafazakârlardan farklılaştığından daha fazla farklılaşır. Muhafazakâr, genel olarak, zamanımızın önyargılarının mutedil ve ılımlı bir versiyonunu benimserken, bugünün liberali çoğu muhafazakârların sosyalistlerle paylaştığı temel konseptlerin bazılarını daha kuvvetli bir şekilde karşı çıkmalıdır.

2. Üç tarafın nisbî pozisyonuyla ilgili olarak çizilen bu tablo, bu pozisyonlar arasındaki gerçek ilişkileri aydınlatmaktan ziyade karartır. (Siyasî yelpazede) genellikle, düz bir çizgi üzerinde, sosyalistler solda, muhafazakârlar sağda ve liberaller ortalarda bir yerlerde yer alan farklı pozisyonlar olarak sunulur. Hiçbir şey bundan daha yanıltıcı olamazdı. Şayet bir siyasî yelpaze istersek, bu pozisyonları, muhafazakârların, sosyalistlerin ve liberallerin birer köşesini işgal edeceği bir üçgene yerleştirmek daha yerinde olacaktır. Fakat, sosyalistler uzun süredir daha etkili olmaya muvaffak olduğundan, muhafazakârlar liberal istikametten ziyade sosyalist istikameti izlemeye meyletmiş ve uygun zamanlarda radikal propagandalarla itibarlı hale getirilen bu (sosyalist) fikirleri benimsemiştir. Sosyalizmle muntazaman uzlaşan ve sosyalizmin usulünü kullananlar muhafazakârlar olmuştur. Kendilerine

³ İfade R. G. Collingwood'undur. *The New Leviathan* (Oxford: Oxford University Press, 1942), s.209.

mahsus hiçbir gayeleri olmayan Orta Yol müdafaacıları⁴ (olarak) muhafazakârlara hakikatin aşırılıklar arasında bir yerlerde bulunması gerektiği inancı rehberlik etmiştir ki, bunun sonucunda, muhafazakârlar yelpazenin herhangi bir kanadında daha aşırı bir hareket ortaya çıktıkça her seferinde konumlarını değiştirmiştir.

Bu yüzden, isabetli şekilde muhafazakâr olarak tasvir edilebilecek pozisyon, her zaman, mevcut temayüllerin yönüne bağlıdır. Son on yıllardaki gelişme genel olarak sosyalizm istikametinde tecelli ettiği için, öyle görünüyor ki, hem muhafazakârlar hem liberaller esas itibarıyla bu istikametteki hareketi yavaşlatma niyetindedir. Fakat, liberalizmle ilgili temel nokta şudur: Liberalizm, durmak değil, bir başka yere gitmek ister. Bugün, aksi istikamette bir intibaya bazen liberalizmin çok daha kolay bir şekilde benimsendiği ve bazı hedeflerini elde etmeye çok yaklaştığı bir dönemin yaşanmış olması gerçeği tarafından sebep olunmasına rağmen, liberalizm hiçbir zaman maziye bakan bir doktrin olmamıştır. Liberal fikirlerin tamamıyla hayata aktarıldığı ve liberalizmin müesseselerin daha fazla geliştirilmesi peşinde koşmadığı bir dönem hiçbir zaman, mevcut olmamıştır. Liberalizm evrime ve değişmeye muhalif değildir; ve, kendiliğinden ortaya çıkan değişimi hükümetler tarafından bastırıldığı zaman büyük siyasa (policy) değişiklikleri talep eder. Hükümetlerin mevcut icraatlarının çoğu göz önüne alındığında, günümüz dünyasında liberalizmin şeyleri/işleri olduğu gibi muhafaza etmeyi istemesi için pek az sebep vardır. Gerçekten, liberale öyle görünecektir ki, dünyanın bir çok yerinde en acil ihtiyaç serbest gelişmenin

önündeki maniaların tamamıyla temizlenmesidir.

Liberalizm ile muhafazakârlık arasındaki fark, ABD’de hâlâ bireysel hürriyeti uzun zaman önce tesis edilmiş kurumları müdafaa ederek savunmanın mümkün olması gerçeği tarafından örtülmemelidir. Liberal için bu müesseselerin değeri, yalnızca, uzun müddet önce kurulmuş olmalarından veya Amerikan kurumları olmalarından kaynaklanmaz, fakat liberallerin kıymet verdiği (ihtimam gösterdiği) ideallere uygun gelmelerinden (tekabül etmelerinden) doğar.

3. Liberal tavrın muhafazakâr tavırdan keskin biçimde farklılaştığı ana noktaları ele almadan evvel, liberallerin bazı muhafazakâr filozofların eserlerinden öğrendiği epeyce şey olduğunu vurgulamalıyım. Hür bir toplumu anlamamıza hakikî bir katkı teşkil eden (en azından iktisat alanı dışındaki) kimi derin kavrayışları (feraseti), bu filozofların oluşan müesseselerin değerleriyle ilgili içten ve hürmete değer çalışmalarına borçluyuz. Coleridge, de Bonald, de Maistre, Justus Möser veya Donoso Cortes gibi isimler her ne kadar politikada reaksiyoner olsalar da, lisan, hukuk, ahlâk kodları ve teamüller gibi modern bilimsel yaklaşımlardan önce gelen ve liberallerin (kendilerinden) bir hayli yararlandıkları kendiliğinden gelişen kurumların manasını kavramada başarı gösterdiler. Fakat, muhafazakârların serbest gelişmeye hayranlığı, yalnızca geçmiş için geçerlidir. (geçmiş yöneliktir). Muhafazakârlar, tipik olarak, insanî gayretlerin yeni araçlarının kendilerinden neşet edebileceği aynı türden dizayn edilmemiş değişikliği hoş görme cesaretine sahip değildir.

Bu bizi muhafazakâr ve liberal gurupların birbirinden radikal şekilde farklılaştığı ilk noktaya getirir. Muhafazakâr yazarlar

⁴ Krş: Bu pragmatik kitap için mevcut İngiliz Başbakanı Harold Macmillan’ın karakteristik başlık seçimi, *The Middle Way*, (London, 1938)

tarafından kabul edildiği üzere, muhafazakâr tavrın temel özelliklerinden biri, değişimden korkmadır, yeniye karşı ürkek güvensizliktir⁵; oysa, liberal tavır, nereye gideceğini önceden göremeyecek olsak bile, değişikliğin gerçekleşmesine izin verme yolunda cesaret sahibi olmaya, kendine güven duymaya ve değişime hazır olmaya dayanır. Muhafazakârlar sadece müesseselerde ve kamu siyasasında çok (aşırı) hızlı değişiklikleri sevmiyor olsalardı, buna itiraz edecek fazla bir şey olmazdı; burada ihtiyatlı olmak ve yavaş ilerlemek için hakikaten kuvvetli sebepler vardır. Fakat, muhafazakârlar devlet güçlerini değişimi engellemek veya değişimin hızını çekingen kafaya uyacak şekilde sınırlandırmak yolunda kullanmaya meyillidir. Geleceğe bakışta, muhafazakârlar, liberali, değişimi, gerekli intibakların nasıl vukua getirileceğini bilmemesine rağmen, korkusuzca kabul eder hâle getiren, kendiliğinden doğan intibak güçlerine inanmazlar. Gerçekten, liberal tavrın bir parçası, özellikle ekonomik alanda, piyasanın kendi kendini düzenleyici güçlerinin yeni şartlara gerekli intibakları bir şekilde meydana getireceğini farz etmektir- hiç kimsenin muayyen bir durumda bu güçlerin bunu nasıl yapacaklarını önceden bilemeyecek olmasına rağmen. Belki de, insanların, sık sık tezahür eden, piyasanın işemesine müsaade etmeye isteksiz oluşuna, arz ve talep, ihracat ve ithalat arasındaki dengenin maksatlı kontrol olmaksızın nasıl meydana çıkabileceğini kavramadaki kabiliyetsizlikleri kadar katkıda bulunan bir başka faktör yoktur. Muhafazakâr, yalnızca, bazı yüksek akılların değişimi gözetlemesi ve murakabe etmesi temin edilirse; sadece, bir otoritenin değişimi “düzen içinde”

tutma işiyle yükümlü olduğunu bilirse kendini emniyette ve teminat altında hisseder.

Bu kontrol edilmemiş sosyal güçlere güvenmeme korkusu muhafazakârlığın diğer iki özelliğiyle yakından bağlantılıdır: Otoriteye düşkünlük ve ekonomik güçleri anlamadan mahrum oluş.⁶ Muhafazakârlık, soyut teorilere güven duyulamaması yüzünden, ne bir özgürlük siyasası kendilerine dayanan kendiliğinden (spontane) güçleri anlar ne de siyasa ilkelerini formüle etmek için bir temele sahiptir. Muhafazakârların nazarında düzen otoritenin daimî dikkatinin sonucudur ve bu amaçla otoritenin belirli şartların gerektirdiği şeyleri yapmasına müsaade edilmeli, otorite katı kurallarla kayıt altına alınmamalıdır. Prensipere bağlılık, kendileri aracılığıyla toplumun gayretlerinin koordine edildiği güçlerin anlaşıldığını varsayar, fakat, muhafazakârlığın bariz bir şekilde mahrum olduğu şey, böyle bir toplum ve özellikle ekonomik mekanizm teorisidir. Muhafazakârlık, bir sosyal düzenin nasıl muhafaza edildiği hakkında genel bir telakki geliştirmekte öylesine başarısız olmuştur ki, muhafazakârlığın modern taraftarları, bir teorik temel inşa etmede, kendilerini, değişmez şekilde, hemen hemen tamamıyla liberal olduklarını düşünen yazarlara

⁵ Krş: Bir muhafazakârın, K. Feiling'in, *Sketches in Nineteenth Century Biography* (London, 1930), s.174' teki ifşa edici kendi kendini tasviri: “ Topluca alındığında, Sağcılar fikirlerden (ideas) nefret eder, çünkü, fikirler, pratik insan, Disraeli'nin sözleriyle, ‘atalarının hatalarını tekrar eden’ kimse için değildir. Tarihlerinin uzun bir bölümünde sağcılar ıslaha ayırım yapmaksızın karşı çıkmışlardır ve atalarına saygı gösterme iddiasında çok zaman kanaati eski (yıllanmış) bireysel garaza (peşin hükme) indirgemişlerdir. Buna, bu sağ kanadın durmaksızın Solun yerini aldığı, liberal fikirlerin tekrar tekrar kendine aşlanmasıyla yaşadığı ve bu yüzden hiçbir zaman mükemmelleşmemiş bir uzlaşma durumuyla malûl olduğu eklendiğinde, Sağcılarının pozisyonu daha emin fakat daha karmaşık hâle gelir.

⁶ Krş: Lod Hugh Cecil, *Conservatism* “Home University Library” [London, 1912] s.9: “Doğal muhafazakârlık... değişmeden kaçış eğilimidir (konumudur); ve, kısmen, bilinmeyene duyulan güvensizlikten kaynaklanır”.

başvurur bulmuşlardır. Macaulay, Tocqueville, Lord Acton ve Lecky, kesinlikle, ve haklı olarak, kendilerini liberal olarak gördüler; ve hatta Edmund Burke sonuna kadar bir “Old Whig” olarak kaldı ve kendisinin bir “Tory” olarak görüldüğünü bilse ürperirdi.

Mamafih, şimdi ana noktaya dönelim, ki bu, muhafazakârların yerleşik otoritenin eylemlerine yönelik karakteristik kayıtsızlığı ve otoritenin gücünün sınırlamasını istemek yerine içinde otoritenin zayıflatılmaması yolundaki ana endişesidir. Bunun hürriyetin muhafazasıyla bağdaştırılması zordur. Genelde, muhtemelen, şu söylenebilir: Muhafazakâr, zora veya keyfi iktidara, bunlar onun doğru olduğunu düşündüğü amaçlar için kullandığı sürece itiraz etmez. Muhafazakâr inanır ki, münasip insanların elinde ise, hükümet/devlet katı kurallarla çok fazla sınırlanmamalıdır. Çünkü, muhafazakârlar, esas itibariyle, oportünisttir ve ilkelerden mahrumdur, muhafazakârların esas umudu akıllı ve iyi insanların yönetim işini üstlenecek olmasıdır- sadece, hepimizin isteyeceği gibi iyi insanlar yoluyla değil, fakat bu insanlara verilen ve onlar tarafından uygulanan otorite marifetiyle.⁷ Sosyalist gibi, muhafazakâr da devlet kuvvetlerinin nasıl sınırlandırılması gerektiğiyle onları kimin kullandığından çok daha az ilgilenir ve, sosyalistler gibi, sahip olduğu değerleri diğer

insanlara empoze etme hakkına sahip olduğunu düşünür.

Muhafazakârların ilkelerden mahrum olduğunu söylerken, onların ahlâkî kanaatlerden mahrum olduğunu ileri sürmüyorum. Gerçekten, tipik bir muhafazakâr genellikle çok güçlü ahlâkî kanaatlere sahiptir. Kastettiğim şey şudur: Muhafazakâr, onu, moral değerleri kendisinin moral değerlerinden farklı olan kimselerle, içinde hem kendisinin hem diğerlerinin kendi kanaatlerine itaat edebileceği bir düzen içinde çalışmaya muktedir kılacak siyasal prensiplere sahip değildir. Böyle prensiplerin kabul edilmesi, minimuma indirildiği barışçıl bir toplum inşa etmeyi mümkün kılan farklı değer dizilerinin birlikte var oluşu olgusuna müsaade eden şeydir. Bu tür prensiplerin kabulünün anlamı, sevmediğimiz şeylere tolerans göstermeyi kabul ettiğimizdir. Muhafazakârların, bana sosyalistlerin değerlerinden çok daha cazip gelen bir çok değeri vardır; ancak, bir liberal için, belirli gayelere verilen kişisel önem diğer insanları bu gayelere hizmet ettirmeye yeterli bir haklılık sağlamaz. Hiç şüphem yok ki, muhafazakâr arkadaşlarımdan bazıları bu kitabın (The Constitution of Liberty) III. bölümünde modern görüşlere verdiğim “tavizler”den şok olacaktırlar. Fakat, söz konusu tedbirlerden bazılarını muhafazakârlar kadar sevmiyor ve bu tedbirlere karşı oy veriyor olsam da, farklı görüşlerdeki kimseleri bu tedbirlerin liberallerin ve muhafazakârların arzu ettiği bir toplum tipinde müsaade edilebilir olmadığına ikna etmek için başvurabileceğim genel ilkeler bilmiyorum. Diğer insanlarla uyum içinde çalışmak ve yaşamak kişinin somut amaçlarına sadakatten daha fazlasını gerektirir. Kişi için çok temel olan meselelerde bile, diğer insanların farklı

⁷ Umarım, önemli bir meselede (noktada) daha önce başka bir vesileyle sarf ettiğim ifadeleri burada tekrarlamam mazur görülür. “[Adam Smith] ve onun çağdaş takipçilerinin savunduğu bireyciliğin temel meziyeti, onun, kötü insanların en az zarar vereceği sistem olmasıdır. Bireycilik öyle bir sistemdir ki işlemek için bizim onu işletecek iyi insanlar bulmamıza veya bütün insanların şimdi olduklarından daha iyi olmasına dayanamaz, bu sistem, bütün insanlardan, bütün malûm çeşitliliği ve karmaşıklığı içinde -bazen iyi bazen kötü, bazen çekici ve çoğu zaman aptal (saf)- yararlanır”. (*Individualism and Economic Order* [London and Chicago, 1948], s.11).

amaçları takip etmesine izin verilen bir düzen tipine entellektüel bağlılık icabettirir.

Bu sebeptendir ki, liberal için ne ahlâkî ne de dinî idealler, kendileri için zorlama yapılabilecek şeylerdir, oysa hem muhafazakârlar hem sosyalistler bu hususta sınır tanımazlar. Bazen düşünüyorum ki, liberalizmin, onu muhafazakârlıktan olduğu kadar sosyalizmden ayıran en önemli özelliği, diğer kişilerin korunan alanına doğrudan doğruya müdahale etmeyen davranışlarla alâkalı ahlâkî inançların zoru haklılaştırmayacağı görüşüdür. Bu, aynı zamanda, neden, tövbecar sosyalistin, liberal duruştan ziyade konservatif duruşta yeni bir manevî sığınak bulmasının çok daha kolay olacak gibi göründüğünü de izah edebilir.

Muhafazakâr duruş nihaî olarak şu inanca dayanır: Her toplumda, tevarüs ettikleri standartları ve değerleri muhafaza edilmesi gereken ve kamusal işlerde diğer insanlardan daha fazla tesirli olması icap eden, aşikâr biçimde üstün insanlar vardır. Şüphesiz, liberal bazı üstün insanların var olduğunu inkâr etmez -liberal bir eşitlikçi değildir- fakat hiç kimsenin bu üstün insanların kim olduğunu tayin etme otoritesine sahip olmadığını kabul eder. Muhafazakâr bir muayyen yerleşik hiyerarşiyi savunmaya meyleder ve otoritenin kendilerinin değer verdiği kimselerin statüsünü korumasını isterken, liberal, yerleşik değerlere saygının, bu kimseleri ekonomik değişim güçlerine karşı himaye etmek için imtiyaza veya monopole veya devletin diğer zorlayıcı güçlerine başvurmayı haklılaştırmayacağını düşünür. Liberal, kültürel ve entellektüel elitlerin medeniyetin evriminde oynadığı mühim rolün tamamıyla farkında olmasına rağmen, bu elitlerin, konumlarını muhafaza edebilmek için, buna lâyük olduklarını, herkese uygulanan çerçevesinde,

kapasiteleriyle ispatlamak zorunda olduklarına inanır.

Bununla yakından bağlantılı olan bir şey de muhafazakârlığın demokrasiye karşı tavrıdır. Daha önce, çoğunluk yönetimini bir amaç olarak mütalâa etmediğimi, fakat sadece aralarında bir tercih yapmamız gereken hükümet/yönetim biçimleri arasında en az kötüsü olarak gördüğümü açıkladım. Fakat, inanıyorum ki, muhafazakârlar zamanımızdaki fenalıkları demokrasiye bağlamakla kendi kendilerini aldatıyorlar. Baş fenalık sınırsız devlettir, ve hiç kimse sınırsız iktidara sahip olmaya ehliyetli değildir.⁸ Modern demokrasinin malik olduğu kuvvetler küçük elitlerin elinde daha da tahammül edilemez hâlde gelecektir.

İtiraf etmek gerekir ki, ancak iktidar çoğunluğun eline geçtiği zaman devlet iktidarının daha fazla sınırlandırılmasının gereksiz olduğu düşünülür. Bu anlamda, demokrasi ve sınırsız devlet birbiriyle irtibatlıdır. Fakat, itiraz edilmesi gereken şey demokrasi değil sınırsız hükümettir ve insanların başka yönetim biçimleri kadar çoğunluk yönetiminin alanının da sınırlandırılması gerektiğini öğrenmemeleri için bir sebep göremiyorum. Her halükârda bir barışçıl değişim ve siyasî eğitim metodu olarak demokrasinin avantajları başka sistemlerin avantajlarıyla karşılaştırıldığında öyle büyük görünmektedir ki, muhafazakârlığın anti-demokratik damarına hiç sempati duyamam. Kimin yönettiği değil fakat hükümetin neler yapmaya yetkili

⁸ Krs: Lord Acton' un *Letters of Lord Acton to Mary Gladstone*, ed. H. Paul (London, 1913), s.73'teki sözleri: "Tehlike belirli bir sınıfın yönetme işini deruhte etmeye uygun olmaması değildir. Her sınıf yönetmeye ehliyetsizdir (kifayetsizdir). Hürriyet kanunu ırkın ırk veya sınıfın sınıf, veya inancın inanç üzerindeki hükümdarlığını lağvetmeye (ortadan kaldırmaya) meyleder".

olduğu bana esas problem olarak görünmektedir.

Muhafazakârların çok fazla/aşırı devlet kontrolüne muhalefetinin bir prensip meselesi değil fakat hükümetin muayyen amaçlarıyla ilgili bir mesele olduğu ekonomik alanda açıkça görülür. Muhafazakârlar genellikle endüstriyel alanda kollektivist ve emredici tedbirlere karşı çıkarlar ve bu bakımdan liberaller çoğu zaman muhafazakârların şahsında müttefikler bulacaklardır. Fakat, muhafazakârlar aynı zamanda genellikle korumacıdır (protectionist) ve çoğu zaman tarımdaki sosyalist uygulamaları desteklemişlerdir. Gerçekten, bugün endüstri ve ticaretteki mevcut sınırlamalar esas itibariyle sosyalist görüşlerin neticesi iken, tarımdaki aynı derecede önemli sınırlamalar çoğu zaman muhafazakârlar tarafından ve çok daha erken bir tarihte tatbikata konulmuştur. Ve serbest teşebbüsü gözden düşürmede pek çok muhafazakâr lider sosyalistlerle rekabet etmiştir.⁹

4. Liberalizm ve muhafazakârlık arasında pür entelektüel alandaki farklılıklardan daha önce bahsetmiştim. Şimdi onlara tekrar dönmeliyim, çünkü buradaki karakteristik muhafazakâr tavır sadece muhafazakârlığın ciddî bir zayıflığı değildir; fakat aynı zamanda muhafazakârlıkla ittifak eden her davayı zayıflatmaya meyletmektedir. Muhafazakârlar, içgüdüsel olarak, değişime sebep olan şeyin her şeyden çok yeni fikirler olduğunu hisseder. Fakat, muhafazakârlık,

kendi bakış açısından, haklı olarak, yeni fikirlerden korkar, çünkü bu yeni fikirlere muhalefet etmek için kendine mahsus ilkelere sahip değildir; ve teoriye güvensizliği ve tecrübenin hâlihazırda ispatladığı dışındaki şeyler hakkındaki tasavvur eksikliği yüzünden, kendini fikirler mücadelesinde lüzumlu silahlardan mahrum eder. Fikirlerin uzun vadeli gücüne derin bir inanış duyan liberalizmden farklı şekilde, muhafazakârlık, belirli bir zamanda tevarüs edilen fikirler stoku ile sınırlıdır. Ve, fikre (argument) gerçekten inanmadığından, muhafazakârlığın son adımı, genellikle, kendi kendine atfedilen süper kaliteye dayalı akliliğe/bilgelige yönelik bir iddiadır.

Fark kendisini en açık şekilde iki geleneğin bilginin ilerlemesine yönelik farklı tavırlarında gösterir. Liberal, her değişimi ilerleme olarak görmemekte birlikte, bilginin ilerlemesini/ gelişmesini insanî gayretin ana hedeflerinden biri olarak mütalâa eder ve bundan çözmeyi umabileceğimiz problemlerin ve güçlüklerin tedrici çözümünü bekler. Liberal, yeniyi yeni olduğu için tercih etmeksizin, yeni bir şey üreten şeyin insanî gelişmenin özü olduğunun farkındadır ve, yeni bilgiyle, onun derhal ortaya çıkan (müstacel) etkilerini/sonuçlarını sevse de sevmese de, haşır neşir olmaya hazırdır.

Şahsen, muhafazakârlığın itirazı en çok hak eden tarafının, onun, iyi ispatlanmış yeni bilgiyi, bu yeni bilgiden zuhur eder görünen bazı neticeleri sevmediği için reddetme temayülüdür -veya, daha açık söylersem, cehalet taraftarlığıdır/medeniyet aleyhtarlığıdır (obscurantism). İnkâr etmiyorum ki, bilim adamları da diğer insanlar kadar modadan etkilenmeye açıktır ve bilim adamlarının en son teorilerinden çıkarttıkları sonuçları kabul etmede ihtiyatlı davranmak için pek çok sebep vardır. Fakat

⁹ J. R. Hicks haklı olarak bu bağlamda “genç Disraeli, Marx ve Goebbels tarafından çizilen aynı karikatürden” bahsetmiştir. (“The Pursuit of Economic Freedom”, *What we Defend*, ed. E. F. Jacop [Oxford: Oxford University Press, 1942], s. 96). Muhafazakârların bu bağlamdaki rolü için, benim, *Capitalism and Historians*'a (Chicago: University of Chicago Press, 1954) yazdığım “Introduction” a da bakınız, s. 19.

bu isteksizliğimizin sebeplerinin kendileri rasyonel olmalı ve yeni teorilerin en aziz tuttuğumuz inançlarımızı hayal kırıklığına uğratmasından doğan teessürümüzden ayrı tutulmalıdır. Meselâ, evrim teorisine muhalefet edenlere veya hayat fenomeninin “mekanistik” izahları olarak adlandırılan şeye, bu teorilerden türeyen belirli moral neticeler yüzünden, pek sabır/tahammül göstermem ve evrim teorisini alâkasız veya hatta belirli soruların sorulmasını dine saygısızlık olarak gören kimselere çok daha az tahammül gösterebilirim. Muhafazakâr, gerçeklerle yüzleşmeyi reddederek, sadece kendi konumunu zayıflatır. Çoğu zaman rasyonalist istidlâlin yeni bilimsel kavrayışlarından çıkardığı sonuçların ille de onları izlemesi (onların zorunlu sonucu olması) gerekmez. Fakat, ancak yeni keşiflerin neticelerinin olgunlaşmasına (elaboration) aktif şekilde katılarak, onların dünya görüşümüze uyup uymadığını ve niye uyup uymadığını öğreniriz. Eğer moral inançlarımızın gerçekten yanlış olduğu gösterilen olgusal faraziyelere dayandığı ispatlanırsa, gerçekleri/ olguları reddederek onları savunmaya devam etmek ahlâklı bir tavır olmayacaktır.

Yeni ve yabancı olana duyulan muhafazakâr güvensizlikle bağlantılı olan bir şey muhafazakârlığın enternasyonalizme husumeti ve keskin milliyetçiliğe meylidir. Bu, onun fikir mücadelesinde zayıflığının diğer bir kaynağıdır. Muhafazakârlığın bu tavrı medeniyetimizi değiştiren fikirlerin hiçbir sınır tanımadığı gerçeğini değiştirmez. Fakat, yeni fikirlerle tanışmayı reddetmek sadece insanı gerekli olduğunda bu yeni fikirlere etkili şekilde mukabele etme gücünden mahrum bırakır. Fikirlerin gelişmesi bir uluslararası süreçtir ve yalnızca tartışmada bütünüyle yer alanlar bu süreçte önemli bir tesir bırakmaya (icra etmeye)

muktedir olacaktır. Bir fikrin Amerikan fikri veya Alman fikri olduğunu söylemek gerçek bir argüman değildir; bir yanlış veya kötü fikrin bizim yurttaşlarımız tarafından benimsenmiş olması da onu iyi bir fikir yapmaz.

Muhafazakârlık ve milliyetçilik arasındaki yakın bağlantı hakkında çok daha fazla şey söylenebilir, fakat bu nokta üzerinde daha fazla durmayacağım, çünkü benim şahsî konumumun herhangi bir milliyetçilik türüne sempati duymamı imkânsızlaştırdığı hissedilebilir. Sadece şunu ekleyeceğim: Muhafazakârlıktan kollektivizme sık sık köprü teşkil eden, milliyetçi önyargıdır; “bizim” sanayimiz veya kaynağımız terimleriyle düşünmek bu millî varlıkların millî çıkar istikametinde yönetilmesini/yönlendirilmesini istemenin bir adım uzağındadır. Fakat, bu açıdan, Fransız Devriminden neşet eden kıta Avrupası liberalizmi muhafazakârlıktan birazcık daha iyidir. Bu tür milliyetçiliğin vatanseverlikten çok farklı olduğunu ve milliyetçiliğe husumetin millî geleneklere derin bir bağlılıkla pekâla bağdaşır olduğunu söylememe bile gerek olmadığını sanıyorum. Fakat, toplumun bazı geleneklerini tercih etmemin ve onlara saygı duymamın yabancı ve farklı olana düşmanlık duymama sebep olmasına gerek yoktur.

İlk bakışta muhafazakârlığın anti-enternasyonalizminin emperyalizmle böylesi ilişkili olması paradoksal görünür. Fakat, bir kimse, yabancı olandan daha fazla hoşlanmadıkça ve kendi tarz(lar)ının daha üstün olduğunu düşündükçe, diğerlerini (ötekileri), liberallerin tercihi olan gönüllü ve engellenmemiş karşılıklı etkileşimle değil, onlara etkin devletin (government) ulaşmasını sağlayarak, “medenileştirmeyi” kendi

misyonu olarak mütalâa etmeye meyleder.¹⁰ Burada tekrar muhafazakârları sık sık sosyalistlerle el ele yan yana liberallere karşı hareket ediyor bulmamız önemlidir. Sadece Webb'lerin ve onların Fabiancı arkadaşlarının sözünü saklamayan emperyalistler olduğu İngiltere'de, veya, devlet sosyalizminin kolonyal yayılmacılıkla birlikte gittiği ve aynı "kürsü sahibi sosyalistler" grubunun desteğini elde ettiği Almanya'da değil, fakat aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri'nde de böyle olmuştur. Ki, ABD'de ilk Roosevelt Yönetimi döneminde bile şu gözlemlenebilirdi: "Şovenler ve Sosyal Reformcular bir araya geldiler ve bir siyasî parti kurdular; bu parti hükümeti/devleti ele geçirme ve onu kendi otokratik (caesaristic) paternalizm programları için kullanma tehlikesi yarattı, ki bu tehlike, şimdi diğer partilerin bu partinin programını biraz daha az derecede ve biraz yumuşatılmış hâliyle kabul etmeleri sayesinde ortadan kalkmış gözükmektedir."¹¹

5. Mamafih, bir hususta, liberalin sosyalist ve muhafazakâr arasında bir orta pozisyon işgal ettiğini söylemekte haklılık vardır: Liberal, bütün sosyal müesseseleri kendi bireysel aklı tarafından emredilen bir kalıba göre yeniden inşa etmek isteyen sosyalistin kaba (ham-çiğ) rasyonalizmine muhafazakârın ikide bir müracaat etmek zorunda olduğu mistisizme uzak olduğu kadar uzaktır. Liberal pozisyon olarak tasvir ettiğim şey, akla bakışta muhafazakârla bir güvensizliği paylaşır; şu anlamda ki, liberal çok iyi bilmektedir ki bütün cevapları

bilmemekteyizdir, ve liberal bildiği bütün cevapların kesinlikle doğru cevap olduğundan emin değildir ve hatta bütün cevapları bulamayız. Liberal, aynı zamanda, değerini ispatlamış, non-rasyonel olmayan kurum veya alışkanlıklardan yardım arar. Liberal muhafazakârdan, aklının yetersiz kaldığı durumda tabiat üstü bilgi kaynaklarının otoritesine sahiplik iddiasında bulunmaksızın, bu bilgisizliği kabul etmekte ve ne kadar az bildiğini itiraf etmekte farklılaşır. İtiraf edilmelidir ki, liberal bazı bakımlardan esaslı bir şekilde septiktir (şüphecidir) -fakat diğer insanların kendi mutluluklarını kendi yollarında aramalarına karışmamayı ve liberalizmin esas özelliği olan toleransa insicamlı şekilde bağlı kalmayı gerektirir.¹²

Bunun liberal için dinî inancın namevcudiyeti anlamına gelmesi için bir sebep yoktur. Fransız Devrimi'nin rasyonalizminden farklı olarak, gerçek liberalizmin dinle bir kavgası yoktur ve 19. Asır Kıta Avrupası liberalizmini harekete geçiren illiberal din karşıtlığına ancak acıyabilirim. Bunun (din karşıtlığının) liberalizmin esas bir parçası olmadığı liberalizmin İngiliz ataları Old Whigler tarafından açıkça gösterilir, ki, Old Whigler, belirli bir dinî inançla yakın bir ittifak hâlindeydi. Burada liberali muhafazakârdan ayıran şey, kendi manevî inançları ne kadar kuvvetli olursa olsun, hiçbir zaman kendisinin bu inançları diğer insanlara empoze etmeye hakkı olduğunu

¹⁰ Krş: J. S. Mill, *On Liberty*, ed. R. B. McCallum (Oxford, 1946), s. 83: "Bir topluluğun (toplumun) bir başkasını medenileşmeye zorlama hakkı gibi bir hak olduğunun farkında değilim".

¹¹ J. W. Burgess, *The Reconciliation of Government with Liberty* (New York, 1915), s. 380.

¹² Krş: Learned Head, *The Spirit of Liberty*, ed. I. Diliard (New York, 1952), s. 190: "Özgürlüğün ruhu, doğru olduğundan çok emin olmama ruh hâlidir". Keza, bkz: Oliver Cromwell'in 3 Ağustos 1650'deki *Letter to Assembly of the Church of Scotland*'ındaki çok ıktibas edilen ifadesi: "İsa Mesih' in merhameti adına, sizden yanlış olabileceğinizi düşünmenizi istirham ediyorum". Bunun İngiliz tarihindeki tek "diktatör"ün muhtemelen en çok hatırlanan sözü olması mühimdir.

düşünmeyecek olması ve onun için manevî olanla dünyevî olanın karıştırılmaması gereken farklı sahalardan oluşmasıdır.

6. Şimdiye kadar söylediklerim kendimi niçin bir muhafazakâr olarak görmediğimi izah etmeye (açıklamaya) yeterlidir. Mamafih, birçok insan söylediklerimle ortaya çıkan pozisyonun kendilerinin “Liberal” olarak adlandırdıkları pozisyon olmadığını düşünecektir. Bü yüzden, şimdi, bu ismin özgürlük taraftarı için doğru bir isim olup olmadığı sorusuyla meşgul olmalıyım. Buraya gelinceye kadar işaret ettim ki, bütün hayatım boyunca kendimi liberal olarak tanımlamış olmama rağmen son zamanlarda bunu gittikçe artan bir tereddütle yapıyorum -sadece bu terimin Birleşik Devletler’ de mütemediyen yanlış anlamalara sebep olması yüzünden değil, fakat, aynı zamanda, benim pozisyonumla rasyonalist Kıta Avrupası liberalizmi ve hatta faydacıların İngiliz liberalizmi arasındaki büyük uçurumun gitgide daha fazla farkına varmam yüzünden.

Eğer liberalizm, hâlâ, 1827’de 1688 devriminin “bugünkü lisanda liberal veya anayasal adı verilen prensiplerin zaferi” olduğunu söyleyen bir İngiliz’in¹³ kastettiği anlama gelseydi, veya, Lord Acton’un söylediği gibi, Burke, Macaulay ve Gladstone’ dan üç büyük liberal filozof olarak bahsedilseydi, veya, hâlâ Harold Laski gibi, Tocqueville ve Lord Acton ondokuzuncu yüzyılın belli başlı liberalleri

olarak kabul edilebilseydi¹⁴, gerçekten, kendimi bu isimle adlandırmaktan şeref duymam gerekirdi. Fakat, bu isimlerin liberalizmini hakikî liberalizm olarak adlandırmaya meyilli olduğum kadar, Kıta Avrupası liberallerinin çoğunluğunun yukarıda ismi geçen filozofların karşı çıktığı fikirleri savunduğunu ve Kıta Avrupası liberallerinin serbest büyümeye/gelişmeye fırsat tanımaktan ziyade, önceden düşünülmüş bir rasyonel kalıbı dünyaya empoze etme arzusu tarafından yönlendirdiklerini/harekete geçirildiklerini de kabul etmeliyim. Aynı şey, kendini en azından Lloyd George zamanından beri İngiltere’de liberalizm olarak adlandırılan akım için de doğrudur.

Bu yüzden, benim liberalizm olarak adlandırdığım şeyin bugün aynı ismi kullanan hiçbir politik hareketle bir alakasının olmadığını kavramak zaruridir. Aynı şekilde, bugün bu ismi kullanan tarihî birliklerin bir hareketin başarılı olmasına yarayışlı olup olmadığı da tartışılabilir. Bu şartlar altında terimi yanlış kullanımdan kurtarmak için bir çaba sarf edilmesi gerekip gerekmediği konusundaki fikirler farklılaşacaktır. Ben kendim gitgide daha fazla bu etiketi uzun izahlarla kullanmanın çok fazla karışıklığa yol açtığını ve bu etiketin bir etiket olarak bir güç kaynağı

¹³ H. Hallam, *Constitutional History* (1827) (“Everyman” ed.), III, 90. Çoğu zaman “liberal” teriminin 19. Asrın başlarındaki *liberal* partisinden kaynaklandığı söylenir. Ben, kavramın, daha ziyade, Adam Smith’in *Milletlerin Zenginliği*’ndeki şu satırlardan kaynaklandığını düşünmeye meyilliyim: “Liberal ihracat ve ithalat sistemi”, (*Milletlerin Zenginliği*, II, 41) ve “her insana, kendi menfaatlerini, liberal eşitlik, özgürlük ve adalet planı çerçevesinde (sisteminde) kendi yolunda takibe izin verme” (s.216).

¹⁴ Lord Acton, *Letters to Mary Gladstone*, s. 44. Krş: Lord Acton’ un, *Lectures on the French Revolution*’ daki (London, 1910) Tocqueville ile ilgili değerlendirmesi: “Tocqueville en saf türünden bir liberal idi -bir liberal, başka bir şey değil, demokrasiden ve onun akrabaları olan eşitlik, merkezileşme ve faydacılıktan derin şekilde şüphe ederdi”. Benzer şekilde *Nineteenth Century* XXXIII (1892), 885’teki ifadeleri. H. J. Laski’nin ifadesi şöyledir: “Sanırım, onun [Tocqueville] ve Lord Acton’un Ondokuzuncu Asrın belli başlı liberalleri olduğu görüşünün çok doğru olduğu söylenebilir” (“Alexis de Tocqueville and Democracy”, *The Social and Political Ideas of Some Representative Thinkers of the Victorian Age* içinde, ed. F. C. Hearnshaw, London, 1933, s.100)

olmaktan çok bir safra haline geldiğini düşünüyorum.

Birleşik devletlerde -ki bu ülkede “liberal”i benim kullandığım anlamda kullanmak hemen hemen imkânsızlaşmıştır-liberal kelimesinin yerine “liberteryen” kavramı kullanılmaya başlamıştır. Sorunun çözümü bu olabilir, fakat, ben, kendi hesabıma, bu kelimeyi (liberteryen) cazip bulmuyorum. Bu terim, benim açımdan, sunî olarak imal edilmiş ve bir başka kelimenin yerini almış havası taşıyor. İstemem gereken, serbest gelişmeyi ve kendiliğinden evrimi tercih eden tarafı, hayatın tarafını tasvir eden bir kelimedir. Fakat, kafamı kendisini metheden (böyle) tasvirî bir terim bulmak için boşu boşuna zorladım.

7. Mamafih, şunu hatırlamalıyız: Yeniden ifade etmeye çalıştığım idealler Batı dünyasında ilk defa yayılmaya başladığında, bu idealleri temsil eden taraf genel kabul görmüş bir isme sahipti. Daha sonradan Avrupa'nın bütününde liberal hareket olarak bilinme noktasına gelen şeye ilham kaynağı olan¹⁵ ve Amerikan kolonistlerinin kendileriyle birlikte yeni Dünya'ya taşıdıkları -ve onlara bağımsızlıkla mücadelesinde ve anayasanın yapılmasında rehberlik eden- fikirleri temin eden şey İngiliz Whiglerinin idealleriydi.¹⁶ Hakikaten,

¹⁵ Onsekizinci yüzyılın başlarına kadar geriye giden bir tarihte, bir İngiliz gözlemci “İster Hollandalı, ister Alman, Fransız, İtalyan veya Türk olsun, İngiltere'ye yerleşen ve bizimle karıştıktan sonra kısa sürede Whig olan pek kimse görmediğini” söyleyebilmekteydi (G. H. Gattridge tarafından alıntılanmıştır; *English Whiggism and the American Revolution* [Berkeley: University of California Press; 1942], s. 3).

¹⁶ ABD'de “Whig” teriminin 19. yüzyıldaki kullanımı, maalesef, bu terimin 18. yüzyılda devrime rehberlik eden, bağımsızlığı getiren ve anayasayı biçimlendiren ilkeleri sunduğu gerçeğini aşındırdı. Genç James Madison ve John Adams ilk siyasal fikirlerini (ideallerini) Whig toplumlarında edindi. (Kırş: E. M. Burns, *James Madison*

bu geleneğin mahiyeti Fransız Devrimi'nin totaliteryen demokrasi anlayışının ve sosyalist eğilimlerin tesiriyle değişene kadar, “Whig”, özgürlük kanadının (partisinin) genel olarak bilinen adıydı.

İsim doğduğu ülkede öldü, bunun sebebi kısmen bu ismin savunduğu prensiplerin artık belirli bir tarafa mahsus olmaması ve kısmen bu ismi taşıyan kimselerin bu ilkelere sadık kalmaması idi. On dokuzuncu asrın Whig partileri, hem İngiltere'de hem de Birleşik Devletler'de, en sonunda, ismin radikaller arasında itibardan düşmesine neden oldu. Fakat, hâlâ doğrudur ki, liberalizm Whigismin yerini ancak özgürlük hareketi Fransız Devrimi'nin kaba ve militan rasyonalizmini massettikten sonra aldı ve görevimizin, genel olarak, bu geleneği ona sızmış aşırı rasyonalist, milliyetçi ve sosyalist nüfuzdan kurtarmak olması gerektiği için, Whigism, tarihsel olarak, benimsediğim fikirler için doğru isimdir. Fikirlerin evrimi hakkındaki bilgim arttıkça, sadece -“eski” kelimesi üzerinde bir vurgulama ile- nadim olmayan bir Eski Whig olduğumun farkına daha çok varmaktayım.

[New Brunswick, N.J; Rutgers University Press, 1938], s. 4); Jefferson' un bize söylediği gibi, Bağımsızlık Beyanamesini imzalayanlar arasında ve Anayasa Konvansiyonunun (Convention) üyeleri arasında çoğunluğu teşkil eden bütün hukukçulara rehberlik eden Whig prensipleriydi. (Bkz: *Writings of Thomas Jefferson* [“Memorial ed.” (Washington, 1905)], XVI, 156). Whig prensiplerinin teşhir edilmesi/dışa vurulması o kadar ileri götürüldü ki, Washington'un askerlerinin elbiseleri Whiglerin geleneksel “mavi ve deve tüyü rengindeydi”, ki bu renk dizaynı İngiliz Parlamentosundaki Foxcuların (özgürlükçü bir grup-çn.) rengiyle ortaktı. Bu renk günümüze kadar *Edinburgh Review* dergisinin kapak rengi olarak muhafaza edilmiştir. Bir sosyalist nesil Whiggismi en çok saldırdığı hedef hâline getirdiyse, bu sosyalizmin muhalifleri için bu ismi (Whiggizm) müdafaa etmek için yeter sebeptir. O, bugün, Gladstonyen liberallerin, Maitland, Acton ve Bryce neslinin, eşitlikten ve demokrasiden ziyade özgürlük kendileri için ana hedef olan son neslin inançlarını doğru olarak tasvir eden yegâne terimdir.

Bir kimsenin kendisinin bir Eski Whig olduğunu itiraf etmesi onun 17. yüzyılın sonunda bulunduğumuz yere dönmeyi istediğini göstermez. Bu kitabın amaçlarından biri, ilk ifade edilen doktrinlerin, gelişmeye ve büyümeye, yetmiş veya seksen yıl öncesine kadar, artık belirli bir partinin ana hedefi olmamalarına rağmen devam ettiğini göstermektir. Dolayısıyla, bizi onları daha tatminkâr ve daha etkili biçimde yeniden ifade etmeye muktedir kılmış olması gereken pek çok şey öğrendik. Fakat, hâlihazırda sahip olduğumuz bilginin ışığında yeniden ifade edilmeyi gerektirmelerine rağmen temel prensipler hâlâ Old Whiglerin prensipleridir. Doğru, bu ismi doğuran partinin daha sonraki tarihi bazı tarihçileri müstakil bir Whig prensipleri demetinin mevcudiyetinden şüpheye düşürdü; fakat, Lord Acton ile şunda hemfikirim: “Doktrinin önde gelen savunucularının (patriarklarının) bazılarının pek de hoşlanılmayan (fazla meşhur olmayan) kimseler olmalarına rağmen, mahallî kodların üstünde daha yüksek bir hukuk fikri- ki Whiggism bu fikirle başlamıştır- İngilizler’ in en önemli kazanımıdır”¹⁷ -ve, ekleyebiliriz, bütün dünyaya- en büyük mirasıdır. Bu, Anglo-Sakson ülkelerinin ortak geleneğinin temelinde olan doktrindir. Kıta liberalizmi, bünyesindeki her kıymetli şeyi bu doktrinden almıştır. Amerikan devlet sisteminin dayandığı doktrin budur. Bu doktrin, en saf hâlinde, ABD’de Jefferson’ un radikalizmi, Hamilton’un ve hatta John Adams’ın muhafazakârlığı tarafından değil,

fakat , “Anayasanın babası” James Madison’ un fikirleri tarafından temsil edilir.¹⁸

Eski isimleri canlandırmanın pratik bir yol olup olmayacağını bilmiyorum. Hem Anglo-Sakson dünyasında ve hem de dünyanın başka yerlerinde bugün bu tanımın muhtemelen kesin çağrışımları (tedaileri) olmayan bir terim olması, belki bir kusur olmaktan çok bir avantajdır. O, fikirler tarihinden haberdar olan kimseler için, muhtemelen, geleneğin taşıdığı anlamı yeterince ifade eden yegâne isimdir. Hem hakikî muhafazakârlar hem de muhafazakârlığa geçen bir çok sosyalist için Whigismın nefret edilen bir isim olması onlar açısından sağlam bir içgüdü gösterir. O, bütün keyfi iktidara istikrarlı şekilde muhalefet etmiş olan yegâne idealler setinin adıdır.

8. İsmi gerçekten bu kadar önemli olup olmadığı sorulabilir. Birleşik Devletler gibi, genel olarak özgür kurumlara sahip olan ve bu yüzden mevcut yapının savunulmasının çoğu zaman bir özgürlük savunusu olduğu bir ülkede özgürlük savunucularının kendilerini muhafazakâr olarak adlandırmaları -bu ülkede bile konumları (meyilleri) itibariyle muhafazakâr olanlarla ilintili olmanın rahatsız edici olmasına rağmen- önemli bir fark yaratmayabilir. İnsanların aynı düzenlemeleri (arrangement) tasdik etmesine rağmen, bu düzenlemeleri mevcut oldukları için mi yoksa arzuya şayan oldukları için mi tasdik ettikleri sorulmalıdır. Kollektivist dalgaya ortak direnişin, yekpare

¹⁷ Lord Acton, *Lectures on Modern History* (London, 1906), s.218 (Acton’un cümlelerini ifadesinin özünü kısaca yansıtmak için yeniden düzenledim).

¹⁸ Krş: S.K. Padover, *The Complete Madison*’a (New York,1953) yazdığı giriş, s.10: “Modern terminolojide, Madison orta yolcu bir liberal ve Jefferson bir radikal olarak etiketlenirdi”. Bu, E.S. Corwin’in (“James Madison: Layman, Publicist, and Exegete”, *New York University Law Review*, XXVII [1952], s.285) Madison’un daha sonra “ Jefferson’un ezici etkisine teslim oluşuna” verdiği isme rağmen, doğru ve önemlidir.

özgürlüğe inancın, esas itibariyle, ileri-bakan bir tavra dayandığı, geçmişe duyulan nostaljik özleme veya mevcut olana romantik hayranlığa dayanmadığı gerçeğini perdelemesine müsaade edilmemelidir.

Mamafih, Avrupa'nın birçok yeri için olduğu gibi, muhafazakârların hâlihazırda kollektivist amentünün –bu amentü siyaseti öyle uzun süre idare etti ki bu amentünün birçok kurumu tabîi bir şeymiş gibi kabul edilir hâle geldi ve onları yaratan “muhafazakâr” partiler için bir övünme kaynağı oldu-¹⁹ büyük bir kısmını kabul etmiş olduğu bir yerde net bir ayrım zaruridir. İşte burada özgürlüğe inanan (kişi) muhafazakârla çelişmekten ve popüler önyargılara, yerleşik pozisyonlara ve kökleşmiş imtiyazlara karşı radikal bir tavır almaktan kaçınmaz.

Quieta non movere bazen devlet adamları için akıllıca bir düstur olabilir, fakat siyaset filozofunu tatmin edemez. Siyaset filozofu siyasetin ihtiyatla yürütülmesini ve onu destekleyecek bir kamuoyu hazırlanmadan evvel ilerlememesini isteyebilir; fakat, sırf mevcut kanaat ortamı onu kutsuyor diye siyaseti kabul edemez. Ana ihtiyacın, bir kere daha, On dokuzuncu Asrın başlarında olduğu gibi, kendiliğinden gelişme sürecini insan gafletinin yarattığı engellerden kurtarma olduğu bir dünyada, siyaset filozofu, umutlarını, konum (disposition) itibariyle “ilerlemeci” olanları, değişimi şimdi yanlış bir istikamette arıyor olmalarına

rağmen, en azından mevcut olanı eleştirel bir bakışla gözden geçirmek ve gerektiği yerde değiştirmek isteyenleri ikna etmeye ve onların desteğini kazanmaya bağlamalıdır.

Umarım, okuyucuyu, bir entellektüel ve ahlâkî prensipler setini savunan insan gruplarını düşündüğüm zaman arada sırada “parti”den bahsetmekle yanlış yönlendirmemişimdir. Herhangi bir ülkenin parti politikası bu kitabın ilgi alanına girmedi. Filozof, geleneğin kırık parçalarını bir araya getirerek yeniden yapılandırmaya çalıştığım bu prensiplerin kitlelere çekici gelecek bir programa nasıl dönüştürüleceği meselesini, “o halk dilinde devlet adamı veya politikacı olarak adlandırılan, eğilimleri olayların anlık dalgalanmaları tarafından yönlendirilen sinsi (içten pazarlıklı), kurnaz varlığa” bırakmalıdır.²⁰ Siyaset filozofunun görevi, yalnızca, kamuyu fikir bakımından etkilemektir; insanları eylem için organize etmek değil. Bunu, etkili bir şekilde, şu anda politik olarak mümkün olanla ilgilenmeyip ısrarla “her zaman aynı olan genel ilkeleri” savunursa yapabilecektir.²¹ Bu anlamda muhafazakâr politik felsefe diye bir şeyin olabileceğinden şüpheliyim. Muhafazakârlık çoğu zaman bir faydalı düstur olabilir, fakat bize uzun vadeli gelişmeleri etkileyebilecek rehber prensipler tedarik etmez.

Notlar:

Yazının başındaki ifade Lord Acton'dan alınmıştır, *History of Freedom*, s.1.

¹⁹ Krş: İngiliz Muhafazakâr Partisi'nin siyaset ifadesi *The Right Road for Britain* (London, 1950), ss.41-42, ki bu broşür, anlaşılabilir sebeplerle, şunu iddia eder: “Bu yeni [sosyal hizmetler] konsepti, bakanlar kurulunda Muhafazakâr Bakanların çoğunluğu oluşturduğu bir koalisyon Hükümeti tarafından ve Avam Kamarasındaki Muhafazakâr çoğunluğun tam bir tasdiğiyle geliştirildi... Emeklilik hastalık ve işsizlik sigortaları, endüstriyel adaletsizlik yardımı ve millî sağlık sonrası prensiplerini biz tesis ettik”.

²⁰ A. Smith, *Milletlerin Zenginliği*, I, 432.

²¹ Ibid.

